

ваються особливості університетської освітньої середовища.

Ключевые слова: лидер, лидерский стиль, методика воспитания, университетский образовательная среда, сила воли, мотив высоких достижений, способность к манифестации престижа собственной персоны.

METHODS OF EDUCATION OF THE LEADERSHIP STYLE IN UNIVERSITY EDUCATIONAL ENVIRONMENT

O.P.Davydova

Abstract. The methods of education of the leadership style of students are substantiated in this article. It is shown component of method, which is a part of the university educational environment and includes all components of educational process (target, methodological, substantive, operational, effective, control and correction). It is noted that the method is procedural in nature, it is implemented in series. In each of the selected stages it is applied suitable forms, methods, techniques, means of education of certain personality entities that are components of leadership styles of students. The features of the educational environment of the university are developed on the analysis of works of Ukrainian and foreign teachers.

Keywords: leader, leadership style, methods of education, university educational environment, willpower, motive of high achievements, ability to demonstrations of own person prestige.

УДК 316.48:173.1

ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ УЧНІВ ПРИ ПЕРЕХОДІ В СЕРЕДНЮ ЛАНКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

І.А. ДЯЧУК, магістрант

П.Г. ЛУЗАН, доктор педагогічних наук, професор кафедри
соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: petr.luzan@yandex.ua

Анотація. У статті аналізуються особливості адаптації учнів до навчальної діяльності при переході в середню ланку загальноосвітньої школи, визначаються і обґрунтовуються педагогічні умови успішного пристосування школярів до навчання в середній школі, наведено конкретні методи та форми роботи з учнями для запобігання їх дезадаптації, пропонується комплекс заходів для класного керівника, соціального педагога та практичного психолога щодо створення продуктивної педагогічної взаємодії.

Ключові слова: адаптація, учень, вчитель, класний керівник, соціальний педагог, середня школа.

Актуальність (Introduction). Проблема адаптації дитини до навчання у середній школі вважається однією з найактуальніших освітніх проблем, оскільки перехід школярів з початкової школи в основну є вкрай складним та багатофакторним процесом. Такі умови, як предметне навчання, більш складний навчальний матеріал, зміна учительського складу, зрості вимоги до навчальної діяльності школярів, збільшення числа педагогів негативно впливають на працездатність учнів, підвищують тривожність дітей. Саме тому важливим чинником гармонійного розвитку особистості є успішна адаптація учнів до умов навчання в середній школі, яка залежить від створення належних для цього педагогічних умов [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publications). Педагогічні аспекти успішної адаптації п'ятикласників завжди були в центрі уваги вітчизняних науковців (Богуш А., Гавриш Н., Савченко О., Фадєєва Т., Ващуленко О. та ін.) Теоретико-методичні і психологічні основи організації навчання учнів в загальноосвітній школі розкриті в працях Л. Виготського, В. Давидова, Н. Бібік, Л. Занкова, Г. Костюка, Є. Лодатка, О. Савченко, С. Максименка та ін. Загальні психолого-педагогічні підходи до розв'язання проблеми шкільної адаптації висвітлені в дослідженнях О. Аверіна, С. Волкової, Г. Балла, Н. Ничкало. Підготовці вчителів до навчання і виховання учнів молодшого підліткового віку присвятили свої роботи В. Гусева, А. Коломієць, Г. Тарасенко.

Мета (Purpose) дослідження – схарактеризувати особливості та обґрунтувати умови успішної адаптації учнів при переході в середню ланку загальноосвітньої школи.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано комплекс теоретичних (аналіз, синтез, конкретизація, узагальнення) методів для уточнення сутності досліджуваного феномену, особливостей адаптації учнів при переході в середню ланку загальноосвітньої школи, та емпіричних (вивчення передового досвіду соціально-педагогічної роботи, спостереження, інтерв'ю) для визначення умов успішної адаптації учнів при переході в середню ланку загальноосвітньої школи.

Результати (Results). П'ятий клас – кінець дитинства, період, що безпосередньо передуює підлітковому. У цей час діти відкриті і довірливо ставляться до дорослих, визнають їх авторитет, чекають від учителів, батьків та інших дорослих допомоги і підтримки. Це відкриває великі можливості для виховних впливів.

Молодший підлітковий вік характеризується змінами у пізнавальній сфері учнів, уповільнюється темп їхньої діяльності; виконання певних видів робіт потребує більше часу. Діти частіше відволікаються, можуть бути роздратованими, неухважними, неадекватно реагувати на зауваження тощо. Це, як наслідок, може бути причиною зниження рівня навчальних досягнень, втрати мотивації до навчання, породжувати конфліктні ситуації між однолітками та дорослими та призвести до дезадаптації. Тому важливо створити необхідні сприятливі умови для успішної адаптації учнів при їх переході в середню ланку загальноосвітнього навчального закладу аби уникнути небажаних проявів їх поведінки.

Насамперед зазначимо, що педагогічні умови – це ті обставини, які свідомо створюються в педагогічній діяльності та які мають забезпечити найбільш ефективне формування та протікання необхідного процесу [2; 8].

За результатами опитування вчителів, учнів, шкільних практичних психологів та соціальних педагогів, спостереження за роботою класних керівників виокремлюємо такі педагогічні умови успішної адаптації учнів при переході в середню ланку загальноосвітньої школи: згуртована взаємодія усього педагогічного колективу; долучення до активної участі у діяльності учнів батьків, класного керівника, вчителів, практичного психолога та соціального педагога; підбір оптимальних методів та форм групової та індивідуальної роботи з учнями та ефективна їх реалізація; цілеспрямована робота класного керівника та соціального педагога з батьками, надання їм рекомендацій щодо правильного спілкування з дитиною в цей період, важливості з їх сторони підтримки, допомоги та взаєморозуміння; вчасне виявлення та педагогічно виважене усунення причин дезадаптації учнів; коректне, тактовне, толерантне спілкування в системі «вчитель-учень» та «учень-учень» [4].

Нашими дослідженнями визначено, що провідними завданнями практичного психолога, соціального педагога, класного керівника, вчителів у період адаптації дітей до умов навчання в середній школі є: створення в класі атмосфери психологічного комфорту; допомога учням у пристосуванні до особливостей та умов навчання; допомога в пристосуванні учнів до вчителів-предметників та їхніх вимог. Вказані завдання мають реалізовуватися за такими напрямками [1; 4; 6; 8]:

- виявлення загальних зон труднощів (анкета «Моє ставлення до шкільних предметів»; методика «Незакінчені речення»; методика «Малюнок сім'ї»; бесіди з учнями і вчителями; відвідування батьківських зборів);
- вивчення психологічного клімату (соціометрія; визначення характеру психологічного комфорту учня у класі: методики «Неіснуюча тварина», «Дерево»);
- психодіагностичні дослідження (діагностика особистісної адаптації школярів (методика Фурмана); діагностика шкільної тривожності (методика Філіпса);
- виявлення причин дезадаптації і труднощів у навчанні і поведінці окремих учнів (індивідуальна психодіагностика; спостереження за поведінкою під час індивідуального обстеження; бесіди і консультації батьків; бесіди з учителями) [6].

Для забезпечення визначених педагогічних умов успішної адаптації учнів 5 класу варто провести такі профілактичні та корекційні заходи :

- робота з педагогічним колективом (бесіди, консультації за результатами соціометрії, рекомендації щодо вибору адекватних методів педагогічного впливу на клас і окремих учнів, учнів «групи ризику»);
- робота з батьками (виступ на батьківських зборах про віковий період, допомогу батьків дітям з різними індивідуально-психологічними особливостями; індивідуальні консультації щодо налагодження дитячо-батьківських стосунків, переадресування до інших спеціалістів; робота з соціально-неблагонадійними сім'ями);
- корекційні заходи з учнями (групові і індивідуальні бесіди, елементи соціально-психологічного тренінгу, розгляд кризових ситуацій у колективі класу) [1].

Значна роль в успішній адаптації учнів до нових умов навчання в середній школі належить класному керівнику. Нами встановлено, що найважливішими напрямками роботи класного керівника щодо сприяння пристосуванню учнів до нових навчальних обставин є: вивчення особистості учня, створення і виховання учнівського колективу, створення необхідних умов для фізичного розвитку вихованців, збереження та зміцнення їхнього здоров'я, робота з вчителями, взаємозв'язок з сім'єю, робота з батьками учнів, планування виховної роботи з дітьми; вивчення особистості учня здійснюється класним керівником з використанням усієї палітри «шкільних методик», достатньо добре описаних в психолого-педагогічній літературі, сутність цього полягає в турботі педагога про те, щоб на основі індивідуальних особливостей дитини залучити її до активної життєдіяльності класного колективу. При цьому необхідний як диференційований підхід до дитини, так і до різноманітних груп дітей: «новеньких», хлопчиків-дівчаток, активу-пасиву, обдарованих тощо [3, с. 15].

На важливість активізації розв'язання класним керівником проблеми успішної адаптації учнів до умов середньої школи вказують результати дослідження, проведеного нами за методикою С. Левченко «Ставлення до навчальних предметів». Нагадаємо, що цей опитувальник уточнює список «проблемних» предметів, тобто тих, які можуть викликати дезадаптацію. За результатами опитування учнів 5 класів (2 загальноосвітніх навчальних заклади, 36 учнів) встановлено, що 12 респондентів «не люблять» предмети, які викладає класний керівник. Фактично, саме навчальна робота класного керівника у даному випадку сприяє дезадаптації школярів.

На наше переконання, насамперед класному керівникові варто ознайомитися з особовими справами учнів, поговорити з їхніми батьками, проаналізувати класний журнал за минулий навчальний рік і скласти собі певне уявлення про успішність, поведінку, позитивні аспекти і недоліки, що мають місце у класі. Така підготовча робота допоможе визначити найоптимальніший підхід до організації виховної діяльності в класі, зробить виховні впливи більш цілеспрямованими. Врешті, класний керівник на першому етапі роботи має з'ясувати: в яких умовах проживає кожний учень; яке здоров'я дітей; які індивідуальні особливості учнів, їх досягнення і можливості тощо.

Виокремимо основні проблеми та завдання, які повинен розв'язати класний керівник щодо успішного пристосування учнів до умов навчання в середній школі:

1. Одна з основних проблем – добитися того, щоб для дітей була створена комфортна атмосфера на уроках, щоб діти з інтересом відвідували заняття.

2. Використовувати цікаві педагогічні технології, такі, наприклад, як створення ситуації успіху на уроці. Необхідно дати можливість учням проявити свої пізнавальні можливості, отримати позитивний результат. Для цього вчитель має систематично діагностувати пізнавальні здібності (пам'ять, мислення, увага, уява тощо) учнів, не інтуїтивно, а на науковій основі визначати, кому яке завдання дати. Має бути досягнута мета: дитина повинна обов'язково виконати навчальне завдання і залишити клас з почуттям власної гідності.

3. У роботі вчителів важливо обережно користуватися таким тонким інструментом, як оцінка. Тут постає важлива педагогічна проблема, що потребує ґрунтовного вирішення: розробка єдиної системи оцінювання учнів в початковій і основній школі. Оцінювання як складова контролю навчання має бути об'єктивним, неупередженим, систематичним і, поряд з цим, виваженим, гуманним і толерантним. Вказані вимоги можуть бути виконані при дотриманні низки педагогічних умов, зокрема: емоційна врівноваженість педагога; доброзичливий тон при оголошенні зауваження будь-якого рівня; розуміння душевного стану дитини; застосування оцінки як позитивного стимулу навчання всупереч покаранню.

Якщо все-таки трапляється так, що учень написав, наприклад, контрольну роботу на "2", то він запрошується на додаткові заняття. При цьому учневі видається навчально-пізнавальне завдання такого ступеня складності, яке він обов'язково може виконати, бо воно розробляється з урахуванням саме його рівня навчальних досягнень.

4. Забезпечення дієвої психологічної підтримки учнів. Маємо на увазі комплекс заходів як з класним колективом у цілому (відвідування уроків, анкетування, проведення групових методик, спостереження за дітьми на перервах та в позаурочний час, бесіди з учнями і вчителями), так і в перебігу індивідуальної роботи з кожним учнем. На підставі проведених діагностичних обстежень учнів фахівці психолого-педагогічної служби складають план заходів, зокрема за такими напрямками: індивідуальні або групові заняття з фахівцями; спостереження за учнями, проведення комплексних діагностичних обстежень; проведення корекційних занять; визначення освітнього маршруту; рекомендації класному керівнику та вчителям; підготовка матеріалів на Консиліум (характеристика динаміки розвитку дитини і результатів корекційної роботи); оцінка ефективності проведеної розвивальної або корекційної роботи; рекомендації з подальшого вибору оптимальної для розвитку учня навчальної програми тощо.

Не зайве вказати, що при цьому значна робота має проводитися фахівцями психолого-педагогічної служби з батьками: індивідуальні бесіди, консультації, семінари, виступи на батьківських зборах.

Відмітимо, що дуже важливо, щоб вплив вчителя здійснювалося не тільки на уроці, але і в позаурочний час. Наприклад, уроки української мови і розвитку мовлення на свіжому повітрі – це ще одна форма продуктивної педагогічної взаємодії з учнями [7].

За нашими спостереженнями, класний керівник у цей період відіграє вкрай важливу роль для молодших підлітків, він є наставником, дорослим, до якого можна звернутись за допомогою та отримати належний результат. Саме така модель діяльності класного керівника виправдовує очікування дитини. Звісно, це вимагає високого професіоналізму, професійно-педагогічної компетентності вчителя, ґрунтовних організаційних умінь (організація різних видів діяльності учнів у такий спосіб, щоб результати відповідали цілям системи; організація власної діяльності і поведінки в процесі безпосередньої взаємодії з учнями), виховних здатностей (формування гармонійно-розвинутої особистості, гуртування учнівського колективу), комунікативних здібностей (здібності до спілкування з дітьми, уміння знайти правильний підхід до учнів, налагодити з ними доцільні з педагогічної точки зору взаємини), академічних здібностей (здібності до відповідної галузі науки – фізики, математики, географії, майстерне володіння методикою викладання), аналіти-

ко-узагальнюючих вмінь (здатність налагоджувати продуктивну взаємодію учнів, учителів, батьків, громадськості) тощо [3, с. 18].

Висновок (Discussion). Таким чином, особливості успішного пристосування учнів до навчання у середній школі пов'язані з такими умовами: згуртована взаємодія усього педагогічного колективу; активна участь у життєдіяльності учнів батьків, класного керівника, вчителів, практичного психолога та соціального педагога; підбір оптимальних методів та форм групової та індивідуальної роботи з учнями та ефективна їх реалізація; цілеспрямована робота класного керівника та соціального педагога з батьками, надання їм рекомендацій щодо правильного спілкування з дитиною в цей період, важливості з їх сторони підтримки, допомоги та взаєморозуміння; вчасне виявлення та педагогічно виважене усунення причин дезадаптації учнів; коректне, тактовне, толерантне спілкування в системі «вчитель-учень» та «учень-учень».

Перспективи подальших наукових пошуків пов'язуємо з розробленням докладної технології успішної адаптації учнів до умов середньої школи.

Список використаних джерел

1. Близнюк Л.Н. Адаптація школяра [Текст] / Л.Н. Близнюк // Завуч. – 2012. – № 15. – С. 54.
2. Закатнов Д.О. Діагностика становища особистості підлітка в структурі взаємин класу [Текст] / Д.О.Закатнов, О.В.Мельник, Б.О.Федоришин – К.: ІПВ АПН України, 2003. – 80 с.
3. Варнавських Н.М. Проблеми соціалізації молодого покоління [...] / Н.М.Варнавських // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 4. – С.15-18.
4. Головаха Е.І. Допомога важким дітям [Текст] / Е.І. Головаха – Київ. : Наукова думка, – 2008. – 144 с.
5. Кузьмінський А.І. Педагогіка [Текст] / А.І. Кузьмінський, В.Л.Омеляненко – К. : Знання-Прес, 2003. – 276 с.
6. Максимова Н.Ю. Виховна робота з соціально-дезадаптованими школярами [...] / Н.Ю. Головаха – К., 1997. – 135 с.
7. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи : навч.посіб. / В.М. Шахрай – К. : Центр навч літ-ри, 2006. – 346 с.
8. Зверева І.Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика: монографія [Текст] / І.Д.Зверева. – К.: Правда Ярославичів, 1998. –117 с.

References

1. Bliznyuk, L.N. (2012). Adaptatsiya scholiara [Adaptation of schoolboy]. Zavuch., 15,54.
2. Zakatnov, D.O., Melnik, O.V., Fedorishin, B.O. (2003). Diagnostyka stanivysya osobystosti pidlitka v strukturі vzaemyn klasy [Diagnostics of position of personality of teenager is in the structure of mutual relations of class]. Kyiv, IPV APN Ukraine: 80.
3. Varnavskih N.M. (2002). Problemy sotsializatsiyi molodogo pokolinnya [Problems of socialization of the young generation] Pedagogy and psychology,4,15-18.
4. Golovakha E.I. (2008). Dopomoga vazhkym dityam [Help to the heavy children]. Naykova dumka, 144.
5. Kuzminskyu, A.I., Omelyanenko, V.L (2003) Pedagogika [Pedagogics]. Kyiv, Ukraine: Znannya-Presb 276.
6. Maksimov, N.Y. (1997). Vykhovna robota z sotsialno-dezadaptovany my shkolyaramy [Educator work is with socially dezadaptovany my schoolchildren]. Kyiv, 135.
7. Shahrays, V.M. (2006). Tekhnologiyi sotsialnoyi roboty: navch.posib. [Technologies of social work].Kyiv. : Center navch lit-ry, 346.
8. Zvereva, I.D. (1998). Sotsialno-pedagogichna robota z ditmy that moloddyu v Ukrayini: teoriya i praktyka: monografiya [Socialpedagogical work with children and young people in Ukraine: theory and practice]. Kyiv. : Pravda Yaroslavychiv, 117.

ОСОБЕННОСТИ УСПЕШНОЙ АДАПТАЦИИ УЧАЩИХСЯ ПРИ ПЕРЕХОДЕ В СРЕДНЕЕ ЗВЕНО ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЫ

И.А. Дячук, П.Г. Лузан

Аннотация. В статье анализируются особенности адаптации учащихся к учебной деятельности при переходе в среднюю общеобразовательную школу, определяются и обосновываются педагогические условия успешного приспособления школьников к обучению в средней школе, приведены конкретные методы и формы работы с учащимися для предупреждения их дезадаптации, предложен комплекс мероприятий для классного руководителя, социального педагога и практического психолога относительно конструирования продуктивного педагогического взаимодействия.

Ключевые слова: адаптация, учащийся, учитель, классный руководитель, социальный педагог, средняя школа.

**PARTICULARLY SUCCESSFUL ADAPTATION OF PUPILS AT
TRANSITION IN THE MIDDLE TIER SECONDARY SCHOOL**

I.A.Djachuk, P.G.Luzan

Abstract. The article analyzes the features of adaptation of students to educational activity in the transition to secondary school, defined and justified pedagogical conditions for successful adaptation of schoolchildren to learn in high school, are specific methods and forms of work with students to prevent their maladjustment, proposed a set of measures for the class teacher, social teacher and the practical psychologist concerning the construction of productive pedagogical interaction.

Keywords: adaptation, schoolboy, teacher, class teacher, social worker, secondary school.

УДК 378.4

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СФЕРІ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ : ПРОБЛЕМИ ТА
ЗАВДАННЯ ДЛЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Н.С. ЖУРАВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор кафедри методики навчання та управління навчальними закладами

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: juravska@ukr.net

Анотація: У статті розглядається, на основі аналізу, що згідно з проектом «Поширення і вплив реформи освітніх програм вищої освіти в Європі» компетентнісному підходу надається значення на інституціональному рівні. Нагальними завданнями для вищої школи нашої держави у процесі повернення емігрантів на батьківщину, зокрема висококваліфікованих фахівців, є ефективно-швидке і успішне реформування освіти на основі практичної спрямованості; сприйняття соціальних явищ у контексті їх культурних цінностей і динаміки суспільства; глобального характеру освітніх програм (етноцентричність, мультикультурність, міждисциплінарність, універсальність, інноваційність міжнародного порівняння і великий потенціал для задоволення потреб у розвитку навичок). Результати дослідження також доводять, що освітні причини змушують наших співвітчизників їхати за кордон. Реформування вищої освіти (структура, зміст, форми навчання) для України, як і раніше є проблемою. Компетентнісний підхід визначає більшу прозорість, кращу інформованість, орієнтованість на навчання, прикладний характер навчальних планів, більш високі характеристики в забезпеченні якості; долання бар'єрів між освітніми системами країн, забезпечення передумов входження України в європейські координати, можливість залучення суб'єктивного досвіду особистості, що охоплює ті складові якості освіти, кардинальна зміна всіх скла-

© Н.С.Журавська, 2016